

Zvyšme důchody, jinak nás to přijde draho

MF DNES, 15. června 2016, strana 10. Rozhovor vedla Jitka Vlková, redaktorka.

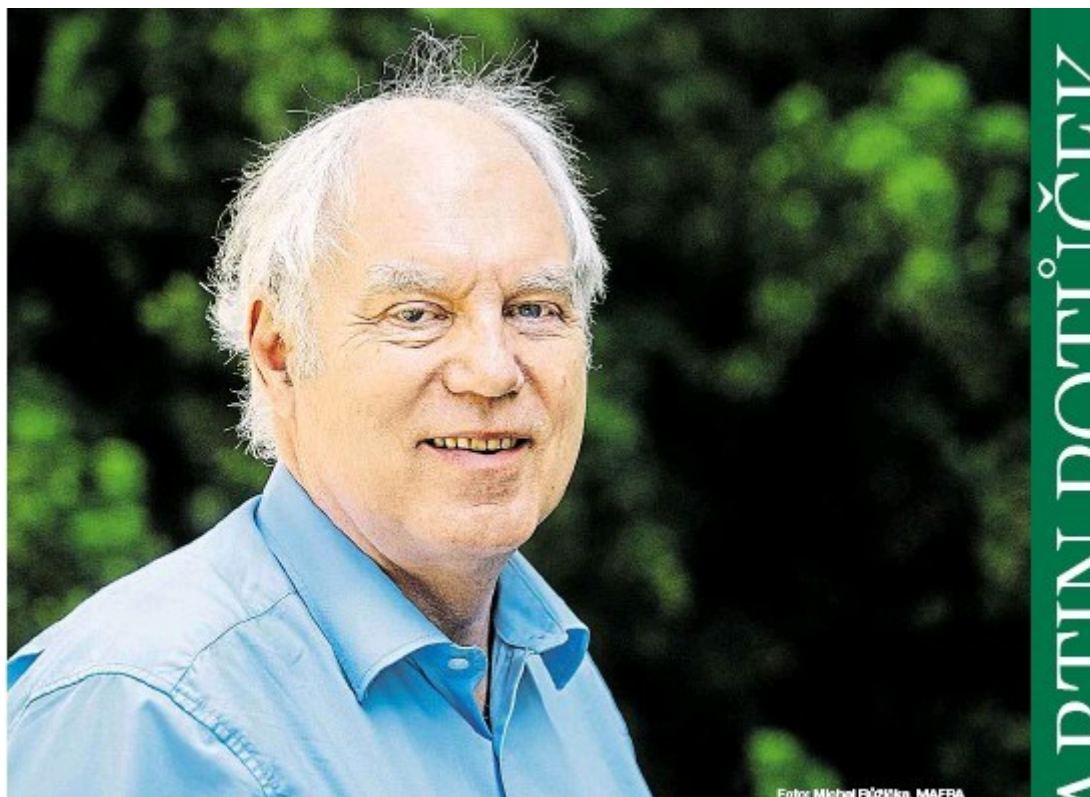

Foto: Michal Růžička, MAFRA

Šéf vládní důchodové komise Martin Potůček narazil: politikům se do žádné reformy důchodů nechce. Komise zatím dosáhla jen rychlejší valorizace.

O důchodové reformě se v Česku mluví dlouho, ta poslední ovšem nevydržela. Teď už je dlouho ticho. Jako by současná politická garnitura necítila žádnou potřebu důchodový systém smysluplně měnit. A to i přesto, že populace stárne a důchodcům hrozí, že budou chudnout. Nezájem politiků a neschopnost se na čemkoli domluvit potvrzuje i Martin Potůček, předseda důchodové komise, kterou před dvěma lety zřídila Sobotkova vláda a v níž zasedají poslanci sedmi politických stran, odborníci a úředníci. „Cítil jsem nedostatečnou účast na práci naší komise. Strany nebyly schopné konsenzu, fungovaly, jako by byly těsně před volbami,“ stěžuje si. Větší zájem u politiků se mu nepodařilo vybudit ani dopisem, jímž obeslal v březnu všechny partaje.

Je to opravdu problém?

Ano. Země pořád stojí před otázkou, zda nebude muset připravit zásadnější reformu. Současný systém vznikl na začátku 90. let, kdy byla situace odlišná. Nemůže být nastaven neměnně. Společnost se mění, proměňují se preference a hodnotové orientace lidí. Změny nesmějí být nahodilé, nesmějí být bezprostřední reakcí na aktuální situaci – ať už je to ekonomická krize, nebo politický závazek nějaké strany. Důchodový systém je propojen s fungováním daňového systému, sociálních dávek a podporou rodin. V dnešní politicky rozhádané společnosti však pochybují o tom, že bude dostatek vůle souběžně vše reformovat.

Komise nicméně zkoumá, jak zvýhodnit lidi v náročných profesích. Třeba horníky, kteří nejsou schopni fárat i po šedesátce.

Uvažujeme o tom, že by zaměstnavatel povinně přispíval lidem v rizikových profesích na jejich soukromé spoření v takzvaném třetím pilíři. Aby mohli odejít do důchodu předčasně. Samozřejmě teoreticky mohou z rizikových povolání lidé přejít na jinou práci. Ale do budoucna by pracovních příležitostí mohlo být méně – diskutuje se o digitalizaci a nahrazování některých profesí stroji.

Přišli jste také s návrhy na rychlejší zvyšování důchodů. Jakými?

Čeští důchodci jsou ve srovnání s ekonomicky aktivními lidmi diskriminováni. Průměrná čistá mzda byla loni o 55 procent vyšší než v roce 1989. Zatímco průměrný důchod o necelých 11 procent. Navrhli jsme proto, aby se důchody valorizovaly ne podle toho, jak rostou životní náklady všem domácnostem, ale jen podle toho, jak se zdražuje život důchodcům. Inlace týkající se důchodců totiž s výjimkou posledních dvou let vždy rostla rychleji. Druhá věc je, že při růstu výdělků roste blahobyt společnosti, důchodci však z toho růstu v tuto chvíli mají jen třetinu. Navrhli jsme zvýšení na polovinu, ale komise se sešla v nízkém počtu a nemohla návrhy přijmout. V Senátu už je nicméně novela zákona, která dá vládě možnost rozhodnout o valorizaci důchodů až o 2,7 procenta z roku na rok.

Rychlejší valorizace znamená vyšší výdaje státního rozpočtu v řádu miliard. Můžeme si to dovolit?

Vedlo by to k menšímu procentu důchodců na hranici chudoby nebo pod ní. Spočítali jsme, že když se nic nezmění, během 15 let by počet chudých důchodců vyskočil ze 7 procent až na 15 procent. Rychlejší zvyšování důchodů by fungovalo jako prevence. A vláda nám dala za úkol zajistit důchodcům důstojný život.

Budeme na to mít? Důchodový účet je každoročně v miliardových deficitech.

To je sice pravda, ale v praxi platíme důchody i z jiných příjmů než z důchodového pojištění – z DPH, ze spotřebních daní a podobně.

Zmínil jste důstojný důchod, což zní jako volební heslo. Co si pod tím představíte?

Ten pojem nám uložila vláda. Dá se například pracovat s definicí životního minima podle Evropské komise – což pro jednotlivce činí 9 901 korun měsíčně. Docela rozumně k tomu

přistoupila i Rada seniorů – předseda Zdeněk Pernes uvádí, že naprosté minimum pro zajištění potřeb důchodců k přežití je 8 338 korun.

Ministerstvo rozeslalo začátkem roku dopis živnostníkům, ve kterém varuje před nízkým důchodem a nabádá je, aby si platili vyšší důchodové pojištění. Bude to podle vás mít efekt?

Lidé moc nemyslí na zadní kolečka. Povinné důchodové pojištění je geniální vynález, který myslí za nás – zákon nás nutí si něco odkládat na budoucnost. U podnikatelů tento mechanismus selhal – předchozí vlády se rozhodly jim situaci ulehčit (nízkými odvody, pozn. red.) a nemyslely na jejich budoucnost.

Přijde tedy důchodová komise s nějakým návrhem na zvýšení důchodového pojištění pro živnostníky?

Takové zadání jsme od politiků neobdrželi. Můžeme však srovnávat – v Rakousku, Německu platí do důchodového systému 80 procent toho, co zaměstnanci a zaměstnavatelé, u nás to v současnosti není ani 30 procent. Je pravda, že se pohybují v rizikovějším prostředí, například pokud jde o nemocnost.

Máte představu, kolika podnikatelů se to týká?

Ministerstvo chystá analýzu.

Podnikatelé argumentují tím, že od státu nic nepožadují, takže není důvod, aby platili tolik jako zaměstnanci.

Když jdou do důchodu podnikatelé, kteří léta platili do systému jen povinné minimum, s překvapením zjišťují, že mají nízké důchody. A žádají si o sociální dávky, aby vůbec přežili – doplatek na bydlení, jednorázovou výpomoc. To představuje další nároky na státní rozpočet. Je to Achillova pata našeho systému. Další problém v Česku je, že lidé vůbec nemají ponětí o tom, co v důchodu čekat. Jsou pak překvapeni, že nestačí dosáhnout důchodového věku, nevědí, že musí mít dostatečný počet odpracovaných let.

Stát pořád zvyšuje počet let, které musíme mít odpracované, abychom získali důchod. Od roku 2019 už budeme muset mít alespoň 35 odpracovaných let. Bude to stačit, nebo budeme muset pracovat ještě déle, abychom důchodový systém uživili?

Jsou země, kde stačí deset let – například v Austrálii a na Novém Zélandu. My budeme s 35 lety patřit k těm zemím, které jsou nejpřísnější. O dalším prodloužení však neuvažujeme. V některých životních situacích lidé mohou mít problém počet let splnit. Například rodiče, kteří vychovávají více dětí, osoby pečující o hendikepované nebo nemohoucí lidi nebo vysokoškoláci, kteří před důchodem ztratí práci.

Kromě rychlejšího zvyšování důchodů tato vláda rozhodne ještě o další podstatné změně důchodového systému. Přestane se neomezeně zvyšovat věk odchodu do důchodu, nejzazší hranicí bude 65 let. Je podle Vás správné?

Zvyšování hranice důchodového věku, uzákoněné předchozí vládou do nekonečna, je nesmysl. Světový unikát. Demografický vývoj může narazit na různé bariéry, nedokážeme odhadnout, jak se bude střední délka života v Česku dlouhodobě vyvíjet. Podle návrhu komise bude vláda hranici důchodového věku každých pět let testovat na základě nejnovějších demografických údajů tak, aby lidé odcházející do důchodu měli naději žít v důchodu ještě čtvrtinu svého života. Je to logické - v první čtvrtině života se připravujete na práci, polovinu života pracujete a poslední čtvrtinu si užíváte zaslouženého důchodu.

Odchodu do důchodu v 65 letech se dočkáme v roce 2030, říkáte však, že to nemusí platit navždy. Kdy se podle vás důchodový věk přes tuto hranici poprvé přehoupne?

V roce 2028 by se měly dát dohromady nejnovější údaje o demografickém vývoji. Pokud by podle demografů důchodci měli šanci dožít se více než čtvrtiny života v důchodu, tak by se hranice posunula na později a naopak. Je rozumné, aby lidé aspoň patnáct let před dosažením důchodového věku věděli, kdy budou moci do důchodu odejít.

Vaše komise zkoumá také možnost zavést zaměstnanecké penzijní pojištění: na penzi by lidem zčásti spořil zaměstnavatel. V Nizozemsku či Švýcarsku se to osvědčilo. Šlo by to u nás?

Velkou šanci bych tomu v Česku nedával. Původní návrh ministerstva práce z roku 1993 počítal se vznikem zaměstnaneckých penzijních fondů, ale tehdejší premiér Václav Klaus byl proti a svůj názor politicky prosadil. Soukromé spoření v Česku se dnes uzavírá na individuálním občanském principu. Přitom možnost zaměstnaneckého penzijního pojištění tu je, Česko k tomu muselo dokonce přijmout evropskou legislativu.

Proč to tedy v Česku nemá šanci?

Mezitím se rozeběhl třetí pilíř, funguje přes 20 let a zapojilo se do něj kolem 4,5 milionů občanů. I když zde platí, že mnoho pojištěných si spoří málo. Vytvářet nějaký další prvek je dnes mnohem obtížnější.

Jedna z otázek pro politiky je, jak penzí zohlednit neplacenou péči o děti. Vaše odpověď?

Komise vládě navrhla, aby se sociální pojištění snižovalo s tím, o kolik dětí se rodič stará. S jedním dítětem budete platit stejné důchodové pojištění jako dosud, s více dětmi dochází ke snížení pojistného a u bezdětných k jeho zvýšení.

Jenže ne každý vychová své děti dobře, aby pracovaly a platily daně.

Vždycky najdete výjimky. Většina rodičů vychová děti, které potom vydělávají na důchody svých rodičů. Náklady na výchovu dítěte jsou u průměrné české rodiny 2 až 3 miliony. Lidé pečující o děti se musejí uskromnit - například nějaký čas zůstávají s dětmi doma a nevydělávají. Ženy kvůli tomu nalézají mnohem hůře profesní uplatnění - ztrácejí na profesní kariéře, což vede k nižšímu výdělku, méně kvalifikované nemusí po rodičovské nalézt dobré zaměstnání vůbec. Zároveň tím trátí na svých budoucích důchodech.